

Боднар Х.
магістрантка II курсу спеціальності 101 Екологія
Науковий керівник - доц. Лісова Н. О.

ЗАПОВІДНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ БУЧАЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Заповідні території приймають безпосередню участь у процесі природокористування, оскільки заповідний режим території передбачає певні форми її господарського використання. Для заповідних територій та об'єктів розрізняють п'ять базових видів режимів збереження, а саме: абсолютної заповідності, регульованої заповідності, заказний, непрямого збереження, відтворення та збалансованого природокористування. Режим абсолютної заповідності відносять до пасивних форм охорони природи. Інші чотири режими збереження природи відносять до активної форми її охорони. Кожна із одинадцяти категорій заповідності має специфічний набір форм, а відтак і режиму збереження та основні завдання і функції.

Оскільки однією з головних складових природокористування є збереження і відтворення компонентів природного середовища, ландшафтних систем, підтримання динамічної рівноваги, то в його межах формується такий науковий напрямок як **заповідне природокористування**. Актуальність його розбудови продиктована посиленням енвайронменталістських тенденцій у сучасному суспільному розвитку, реалізацією Міжнародної стратегії сталого розвитку на глобальному, регіональному і локальному рівнях. Підтвердженням цієї тенденції є поява у другій половині ХХ століття низки наукових концепцій, у тім числі, в системі еколого-географічних наук, таких як; концепції енвайронменталізму, меж розвитку, сталого розвитку, біогічного і ландшафтного різноманіття, екомережі тощо.

Серед наукових завдань цього напрямку окреслюють такі, які є актуальними для заповідного природокористування (Гриневецький, 2004):

- інформаційно-ознайомчі, які включають знання, інформацію у сфері об'єктно-предметного поля, цілей та інтересів природоохоронного ландшафтознавства;
- науково-навчальні, що полягають в обґрунтуванні наукових засад і створенні відповідних передумов підготовки фахівців нового профілю;
- функціональні – безпосереднє методолого-методичне, менеджментне і дорадче забезпечення виконання широкого спектру робіт – від моніторингових і проектних до прогностичних і нормо- та

законотворчих;

- пошукові – дослідження проблем раціональної розбудови напряму, розробка, апробація та впровадження технологій організації невиснажливого природо-ландшафтокористування, відтворення, оптимізацію і примноження ресурсних цінностей ландшафтів та ін.;

- загальноосвітні – запровадження у навчальний процес і суміжні наукову та рекреаційну сфери ландшафтознавчих знань та підходів до гармонізації стосунків суспільства і природи, збереження і відтворення всієї повноти ландшафтного різноманіття.

Необхідність запровадження комплексного ландшафтознавчого підходу у природо-охоронну сферу зумовлена об'єктивними передумовами. Вона пов'язана з надмірно низькою відносно Європи часткою ландшафтів в Україні, що мають близький до природного стан (12,7% проти 36-38%), низькою часткою заповідності ландшафтів (6.0% проти оптимальних 10-12%), високою часткою еродованих земель (35%), найвищою у Європі розораністю (52% проти 38%) і виснаженістю земель (Нац. доп., 2013).

Для з'ясування змісту заповідного природокористування звернемось до тлумачення самої категорії «заповідання», під якою розуміють *вилучення певного простору у природі (або якого-небудь об'єкта) із сфери звичайної господарської діяльності для досягнення особливих, нетрадиційно-економічних, соціальних, екологічних цілей*. За останні п'ятнадцять років процес заповідання із «особливого і нетрадиційного» перетворюється у звичний і традиційний, оскільки згідно загальнодержавної програми розбудови національної екомережі до її складу заплановано ввести до 30% природних і частково антропогенізованих ландшафтів. На третині площ запроваджуватимуться різні форми обмеження традиційного природокористування. Разом з тим, запровадження заповідного режимів є особливим для певних категорій заповідання. (Природокористування..., 2017).

Природно-заповідний фонд Бучацького району має у своєму складі 42 одиниці територій та об'єктів площею 12720,87 га. Фактична площа ПЗФ району (без урахування площі тих об'єктів, що входять до складу територій інших об'єктів ПЗФ) – 9361,25 га. Відношення площі ПЗФ до площі Бучацького району («показник заповідності») становить 11,67 %.

Найбільшими заповідними об'єктами району є Національний природний парк «Дністровський каньйон» (3370,01 га) та однойменний регіональний ландшафтний парк площею 8155 га, які представляють унікальні ландшафти Середнього Придністров'я, які відзначаються теплим мікрокліматом, мальовничими куточками природи, насичені

пам'ятками природи, історії, архітектури, тощо. Вони займають крайню південну частину району.

Заказники місцевого значення представлені 4 загальнозоологічними заказниками (Межеліски, Чемерово, Савинське, Пуліково) загальною площею 1104,0 га. Пам'ятки природи представлені 2 комплексними, 7 геологічними, 6 гідрологічними, 19 ботанічними та 1 зоологічною пам'яткою місцевого значення (разом 35 пам'яток на площі 84,34 га). Окрім того на території району охороняється 1 парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва площею 7,52 га.

Провівши аналіз функціональної та територіальної структур природно-заповідного фонду Бучацького району приходимо до висновку, що вони є досить незбалансованими. Щодо функціональної структури на території району представлені тільки 5 категорій заповідання з 11 і лише 1 заповідна територія загальнодержавного значення. Територіально більшість територій ПЗФ знаходяться в південній частині району в межах каньйону Дністра та Стрипи, а решта території району не заповідані. Проблему необхідно вирішувати шляхом пошуку і створення нових заповідних територій, особливо заказників, формування цілісної природоохоронної мережі тощо.

Список використаних джерел

1. Гриневецький В.Т. Природоохоронне ландшафтознавство: наукові засади, потреби і передумови розвитку / В.Т. Гриневецький // Український географічний журнал. – К.: Видавничий дім "Академперіодика", 2004. К.:– №3. – С. 44-50.
2. Заповідна справа в Україні: навчальний посібник / За заг. ред. М.Д.Гродзинського, М.П. Стеценко. – К., 2003. – 306 с.
3. Національна доповідь про гармонізацію життєдіяльності суспільства у навколишньому природному середовищі. [Спец. видання.] – К.: ТОВ "Новий друк", 2013. – 124 с.
4. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа. [Навчальний посібник.] / С.Ю. Попович – К.: Арістей, 2007. – 480 с.
5. Царик Л.П. Заповідне і рекреаційне природокористування як новий науковий напрям / Л.П.Царик // Рекреаційне і заповідне природокористування. Збірник наукових праць. – Тернопіль: СМП "Тайп", 2012. – С. 19-29.
6. Царик П.Л. Регіональна екомережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області) / П.Л.Царик – Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2005. – 172 с.